

ЕФЕКТИВНІ ФОРМИ РОБОТИ З ТЕХНІЧНО ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

В статті проведено аналіз психолого-педагогічної літератури щодо дослідження впливу деяких форм організації навчальної діяльності учнів на формування творчої особистості дитини в її навчально-виховній взаємодії з педагогом. Форми які сприяють створенню таких умов, за яких кожен учень міг би повноцінно оволодіти єдиним змістом освіти, гармонійно б розвивався у відповідності зі своїми індивідуальними можливостями, нахилами та інтересами. На сучасному етапі дуже важливим є розкриття і розвиток природних здібностей та обдарувань дитини, і форми організації навчальної діяльності учнів повинні спонукати дітей до шляху самоосвіти та самореалізації кожної особистості у суспільстві.

***Ключові слова:** технічна обдарованість, дитяча технічна творчість, форма організації навчальної діяльності учнів, практичне заняття, гурток, гурткова робота, екскурсія, майстер-клас, виставки творчих робіт.*

Актуальність проблеми дослідження. Робота з технічно обдарованими дітьми вимагає належної змістової наповненості занять, зорієнтованості на новизну інформації та різноманітні види пошукової розвивальної, творчої діяльності. Вона під силу висококваліфікованим, небайдужим до свого предмета учителям трудового навчання.

Технічна обдарованість – це високий рівень розвитку технічних здібностей, які характеризуються яскраво вираженими вміннями швидкого продукування технічних образів, їх комбінуванням, встановленням аналогій між ними, просторовим оперуванням, почуттям їх адекватності конкретним умовам за структурними, функціональними, технологічними, ергономічними, експлуатаційними та іншим ознаками, які пов'язані з об'єктивним, логічним оцінюванням технічних якостей та пізнавальною мотивацією до засвоєння і створення чогось нового. Під дитячою технічною творчістю розуміють творчу діяльність школярів у галузі техніки. Результатами такої діяльності можуть стати макети, моделі, найрізноманітніші технічні конструкції, інколи навіть малозрозумілі для дорослих.

Засвоєння знань учнями залежить від форми організації навчальної роботи. У педагогічній літературі є різні визначення "форми навчання" як категорії дидактики. Так, наприклад, Н. Волкова пропонує таке визначення цього: форма організації навчання – спосіб організації навчальної діяльності, який регулюється певним, наперед визначеним розпорядком [3, с. 324].

М. Віцула визначає наступним чином: форма організації навчання – зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя та учнів, що здійснюється у встановленому порядку і в певному режимі [10, с. 186].

Загальноприйнятими формами організації навчання є колективна – уроки у школі, лекції та семінарські заняття у виші, екскурсії, факультативні заняття та індивідуальна – самостійна робота, дипломні та курсові проекти, які суттєво відрізняються за ступенем самостійної пізнавальної діяльності учнів і ступенем керівництва навчальною діяльністю з боку вчителя.

Слід зазначити, що вибір форм організації навчання зумовлюється завданнями освіти і виховання, особливостями змісту різних предметів та їх окремих розділів, конкретним змістом занять, складом, рівнем підготовки і віковими можливостями учнів [3].

Індивідуальні форми організації навчання передбачають виконання різноманітних завдань, участь у різноманітних олімпіадах, конкурсах на кращу науково-дослідну роботу. Майбутні учителі трудового навчання повинні навчатися стежити за послідовним розвитком інтересів і нахилів учнів, допомагати їм в обранні профілю позашкільних занять [2].

Характерною особливістю індивідуалізації навчання є те, що організація, способи і темп навчання будуються з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, рівня розвитку науковості і темпів просування в навчанні. Індивідуалізація навчального процесу передбачає створення таких умов, за яких кожен учень міг би повноцінно оволодіти єдиним змістом освіти, який встановлений державними програмами, гармонійно б розвивався у відповідності зі своїми індивідуальними можливостями, нахилами та інтересами, тобто формувався б як індивід з його специфічними особливостями [3].

Індивідуальний підхід здійснюється за допомогою такої організації навчального процесу, підґрунтям якої буде врахування індивідуальних відмінностей учнів і вчителя і створюватиме сприятливі умови для їхньої спільної продуктивної діяльності [7].

Ефективною формою організації навчання для розвитку технічної обдарованості є практичні роботи, які за характером діяльності учнів схожі на лабораторні, адже розраховані на застосування комплексу знань і навичок у ситуаціях, наближених до життєвих. Вони передбачені навчальними програмами, їх виконують

після вивчення теми чи розділу курсу. Їх можна проводити перед вивченням нової теми з метою актуалізації опорних знань і умінь; у процесі вивчення нового матеріалу вони можуть стати джерелом знань, опорою для розв'язування пізнавальних задач; після вивчення нового матеріалу практичні роботи сприяють закріпленню знань, навичок та умінь, їх узагальненню та систематизації.

Мета практичної роботи після вивчення тем і розділів програми – комплексне застосування знань, навичок, умінь, їх поглиблення, закріплення, узагальнення та систематизація. Структура такого виду практичної роботи відрізняється тим, що передбачає ще й творче застосування комплексу знань, навичок та умінь [1].

Необхідною формою організації педагогічного процесу з трудового навчання є екскурсії, які спрямовані на вивчення учнями поза межами школи і під керівництвом учителя явищ, процесів через безпосереднє їх сприймання.

Екскурсія є складною формою навчально-виховної роботи, триває 45-90 хвилин. Вона відкриває можливості для комплексного використання методів навчання, збагачує знаннями учнів і самого вчителя, допомагає виявити практичну значимість знань, сприяє ознайомленню учнів з досягненнями науки, є ефективним засобом виховання учнів, зокрема їх емоційної сфери.

Об'єктами навчальних екскурсій є виробничі підприємства, вищі навчальні заклади, установи культури і мистецтва (музеї, виставки), храми, історичні місця і пам'ятки тощо. Планують їх заздалегідь у межах урочного часу.

Дуже ефективною вважається науковцями така форма організації навчання і виховання, як гурток. У процесі організації гурткової роботи слід дотримуватися основного принципу добровільності, тобто надавати всім учням, що виявляють підвищену цікавість до неї, можливість задовольнити їхні прагнення і розвивати здібності. Оскільки інтереси багатьох учнів в області технічної творчості не співпадають, вони тяжіють до різних її галузей, то для задоволення цих інтересів необхідно створювати технічні гуртки різного профілю. І це потрібно враховувати під час навчання студентів основам викладання та організації гурткової роботи. Гуртки розраховані на учнів різного віку: від першокласників до школярів випускних класів. Кожний знаходить тут для себе справу до душі [8, с. 37-39].

Гурткова робота з трудового навчання розвиває естетичні та художні смаки учнів, поглиблює їхні знання, розвиває творчі здібності, виховує почуття краси. Особлива цінність гурткової роботи полягає в тому, що вона певною мірою вирішує проблему організації вільного часу школярів, задовольняє їхні різноманітні інтереси, активізує пізнавальну діяльність школярів.

Добре розпланована робота гуртка аж ніяк не перевантажує учнів. Навпаки, вона значно полегшує сприйняття та засвоєння матеріалу на уроках, допомагає учням працювати за покликанням. У процесі гурткової роботи вчитель має змогу глибше пізнати особистість кожного учня, допомогти йому самовизначитись. Гурткова робота з трудового навчання нерозривно пов'язана з навчально-виховним процесом, що здійснюється на уроках і ґрунтується на знаннях і навичках, набутих учнями на заняттях [9, с. 33-35].

Робота гуртків з технічної творчості проходить у нерозривному зв'язку з діяльністю учнів на уроках трудового навчання та в позаурочний час. Вона є невід'ємною складовою навчально-виховної роботи, оскільки формує в учнів практичні трудові навички, творчу активність, виховує художній смак. Активізуючи пізнавальну діяльність школярів, технічна творчість, у той же час, створює умови для практичного застосування одержаних ними знань. Досягненням учнів у гуртках дитячої творчості та на уроках праці присвячують виставки [5].

Технічні гуртки займаються за програмами, затвердженими Міністерством освіти і науки України або розробленими керівником гуртка спільно з фахівцями цієї галузі, з урахуванням особливостей місцевого виробництва і затвердженими міським (районним) відділом освіти [8, с. 37-39].

Програми містять і рекомендації щодо форм і методів гурткової роботи, сприяючи розвитку технічної творчості учнів. Зрозуміло, такі рекомендації не можуть бути однаковими, шаблонними для всіх гуртків технічної творчості, вони залежать від типу технічних об'єктів, характеру роботи, тобто від змісту занять того або іншого гуртка [8, с. 38].

Керівнику гуртка, починаючи з першого заняття, варто звернути увагу на індивідуальні особливості гуртківців, їхні інтереси й обдарованості, мотиви, що привели їх в гурток і спонукають займатися в ньому постійно. У підлітків (а саме вони, як правило, складають основу гуртка) є істотні відмінності в конструктивно-технічній діяльності. Одні свою увагу зосереджують на якійсь конкретній ідеї, проте, не справляючись із завданням, нерідко втрачають віру у свої сили. Таким дітям потрібна своєчасна допомога керівника. Інші – навпаки, не можуть зосередитися на чомусь конкретному. У них багато ідей, але довести їх до конкретного розв'язання їм важко, доводиться для цього залучати інших гуртківців. Стиль роботи також неоднаковий: є гуртківці зі спокійним, розміреним темпом роботи і хлопці з великим емоційним підйомом під час роботи [4, с. 57-58].

Як приклад – обласна дитяча технічна станція міста Чернігова. Відкрита в травні 1952 року, а з вересня на її базі почали працювати авіамоделльний, судномодельний, радіоконструкторський, столярний, автотракторний та фотгуртки, які зібрали захоплених творчістю хлопчиків і дівчаток. Систематично проводяться виставки науково-технічної творчості, змагання, конкурси. Діяльність центру визначає чотири основних напрями, за якими працюють 27 гуртків, що охоплюють біля 2800 вихованців.

Напрями роботи гуртків центру:

– початково-технічного моделювання молодших школярів;

– художньо-технічні ("М'яка іграшка", ізостудії "Юний художник", "Акварель", фітодизайну, дизайну, художньої вишивки, художньої кераміки, конструювання швейних виробів, паперової пластики й оригамі, фото/відео, "Лялькова майстерня", "Чарівна голка", різьба по дереву);
– предметно-технічні (фізичні, астрономічні, економічні, комп'ютерної підготовки, народознавства);
– спортивно-технічні (авіомодельні, ракетомодельні, судномодельні, картингу, автотрасового моделювання).

Основна особливість позашкільної діяльності полягає в тому, що вона будується на взаємній співтворчості педагога і дітей, на їхній дружбі і спільності, на взаємоповазі і взаємній зацікавленості у спільному успіху і наслідках цієї діяльності. Уміння організувати і сформувати дитячий колектив завдяки тому, що взаємини з дітьми не формальні, а справді демократичні, збудовані на принципах добровільності, максимум симпатії і довіри. Усе це забезпечує самі оптимальні можливості для розвитку дітей і власної творчості педагогів.

Однією з умов успіху центру є диференційоване визначення завдань гуртківцям. Теоретичні заняття з дітьми керівники гуртків обмежують короткими бесідами і поясненнями в процесі роботи. У практичній роботі важливе місце відводиться проведенню льотних випробувань моделей, тренувальних запусків та участі в змаганнях. Вони розуміють, що дітина, яка прийшла займатися в гурток, повинна відразу ж зацікавитись роботою, результати якої вона невдовзі побачить під час змагань.

Керівники гуртків багато часу приділяють виховній роботі у дитячому колективі. Підтримують постійні і тісні зв'язки з батьками. Одним із улюблених занять для гуртківців стало проведення льотних випробувань моделей, яке проводиться у вихідний день з виходом на тренування на луг річки Десни. Під час таких тренувань діти перевіряють свої знання з авіамоделізму, навчаються не тільки запускати моделі, але й спілкуватися один з одним, обережно ставитись до навколишнього середовища.

Не менш важливою формою є організація виставок творчих досягнень серед учнів. Виставки робіт молодших школярів або старшокласників, бувають різноманітними за тематикою. Вони можуть бути підсумком науково-технічної творчості за різні періоди діяльності гуртківців або індивідуальної творчості. Добре продумані та оформлені, ці виставки є добрим заохочувальним стимулом і для учасників виставки і для тих учнів, які ще не встигли відчутти потягу до технічної творчості. Один раз побачив, а на другий – спробував створити побачене власноруч.

Однією з ефективних форм розповсюдження власного педагогічного досвіду є майстер-клас. Це поняття широко використовується в багатьох сферах діяльності людини, у тому числі й в освіті. Найчастіше в педагогічному співтоваристві під майстер-класом розуміють відкритий урок, захід, презентацію досягнень педагога.

Науковці визначають майстер-клас як ефективну форму передачі знань і умінь, обміну досвідом навчання і виховання, центральною ланкою якої є показ оригінальних методів засвоєння певного змісту за активної ролі всіх учасників заняття, особлива форма навчального заняття, яка заснована на демонстрації творчого практичного розв'язання певного пізнавального та проблемного педагогічного завдання [6].

Під час підготовки майстер-класу в технології проведення головне – не повідомити чи засвоїти інформацію, а передати способи діяльності, тобто конкретно прийом, метод, методику, чи технологію. Передати продуктивні способи роботи – одне з найважливіших завдань для Майстра. Позитивним результатом майстер-класу можна вважати результат, що виражається в оволодінні учасниками новими творчими способами розв'язання педагогічної проблеми, у формуванні мотивації до самонавчання, самовдосконалення, саморозвитку [6].

Можна зробити висновок, що для розвитку здібностей та обдарованостей дітей необхідно застосовувати різноманітні форми організації навчання і виховання, які підвищують пізнавальну активність, мотивацію навчання, зацікавленість процесом, що і є передумовою розвитку обдарованостей в учнів загальноосвітніх закладів.

Використані джерела

1. Гончарук Ю. Організація роботи з обдарованими дітьми / Ю. Гончарук // Директор школи. – 2006. – № 27-28. – С. 27–32.
2. Докшина Н. Робота з обдарованими та здібними дітьми / Н. Докшина // Психологічний супровід школярів. – К. – 2005. – С. 125–127.
3. Костюк Г.С. Здібності та їх розвиток у дітей / Г.С. Костюк. – К., 2000. – 80 с.
4. Литова З.А. Как строить работу кружка / З.А. Литова // Школа и производство. – 2001. – №1. – С. 57–58.
5. Музыка О.Л. Як розвивати обдарованість і чи можна її втратити / О.Л. Музыка // Обдарована дітина. – 2006. – №3. – С.11–16.
6. Пахомова Є.М. Вчитель у професійному конкурсі: навчально-методичний посібник / Є.М. Пахомова, Л.П. Дуганова. – М. : АПКіППРО, 2006. – 168 с.
7. Самодрин А. Профільно-диференційована школа / А. Самодрин // Рідна школа. – 1999. – № 1. – С. 65–67.
8. Терещук А. Гурткова робота з трудового навчання як засіб виховання національної свідомості / А. Терещук // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2001. – №2. – С. 37–39.
9. Тименко В.П. Гурткова робота з трудового навчання / В.П. Тименко // Початкова школа. – 1996. – № 3. – С. 33–39.
10. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посіб. / М.М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 528 с.

**EFFECTIVE WORK FORMS WITH THE TECHNICALLY
GIFTED CHILDREN**

The article analyzed the psychological and pedagogical literature, which studies the effects of organization learning activities of the certain forms for students on forming the creative personality of a child during the educational interaction with a teacher. Forms that assist in creating the environment for every student to fully master the content of education; to develop harmoniously in accordance with their individual abilities, aptitudes and interests. At this stage the disclosure and development of natural abilities and talents of the child is essential; and the forms of organization of learning activities for students should encourage them on their way to self-actualization in the society. Technically gifted children are the children with the elevated level of intellectual development, as well as design, creative, practical and academic skills. Therefore, one of the conditions for the gift development is a trained and qualified teaching personnel and their ability to use the forms of organization of learning activities for students during their work.

Key words: *technical giftedness, technical creativity of children, forms of organization of learning activities for students, practical class, study group, study group work, excursion, workshop, exhibitions of art works.*

Стаття надійшла до редакції 23.01.2015